

Asia: VN/13519/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sosiaalihuoltolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista annetun lain sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan organisaatio

Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

Sosiaalihuoltolaki

1. Ovatko kotiin annettavia palveluja koskevat säännökset (19 §, 19 a § ja 19 b §) mielestänne onnistuneita? Jos eivät, miten muuttaisitte niitä?

Ei [Ehdotettuun 19 § a:ään sisältyvä turvapalvelun käsite on syytä tarkastella uudelleen. Nyt turvapalvelu kattaa vain apukutsujärjestelmän. Ikääntyneiden kotona asumisen turvallisuuden varmistaminen edellyttää laaja-alaisempaa turvallisuuskäsitelmää ja turvallisuukspalvelua, kuin mitä nyt on esitetty. Vielä vuoden 2012 vanhuspalvelulain hallituksen esityksessä (HE 160/2012 vp, s. 43) todetaan turvallisuuksesta sen merkittävän paitsi sitä, että iäkkäs henkilö tietää saavansa tarvitsemaansa välttämätöntä apua kohtuullisessa ajassa, myös sitä, että hänen asuinoloissaan on otettu huomioon muun muassa paloturvallisuuden vaatimukset. Voisiko käsite olla esimerkiksi suojelupalvelu, joka kattaisi turvapalvelun lisäksi muut asumisen turvallisuuden kannalta välttämättömät, asiakkaan palvelutarpeeseen perustuvat ratkaisut?]

2. Kotihoitoa ehdotetaan järjestettäväksi vuorokaudenajasta riippumatta (19 §:n 3 mom.). Onko tämä mielestänne kannatettava ratkaisu?

Ei [Kotihoidon ja palveluasumisen välillä näyttäisi keskeisenä erona olevan se, että kotihoidossa "suoriudutaan" jokapäiväiseen elämään kuuluvista toiminnoista henkilön kodissa ja asuinympäristössä. Palveluasumisessa taas asuinympäristö olisi ehdotetun sääntelyn mukaan turvallinen, mitä se ei kotihoidossa kotihoitoa koskevan pykälän perusteella välttämättä ole. Mikäli ihmisen palvelun tarve on yöaikainenkin, tässä olisi viimeistään syytä olla rajapyykki asumispalveluiden ja kotihoidon välillä. Muutoin on todellinen riski siitä, että hyvinkin vaativa hoidon tarve on vielä "kotihoitoa". SPEKin ja SuPerin yhteistyössä tekemän tutkimuksen (Ojala Tarja

(2020). Toimintakyvyltään heikentyneiden henkilöiden asumisturvallisuus, hoivahenkilöstön työturvallisuus ja turvallisuuskoulutus lähihoitajien kokemana. SPEK Puheenvuoroja 10. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö.
https://issuu.com/spek_ry/docs/spek_puheenvuoroja_10?fr=sZjY4NjMyNjUxODg mukaan hoitohenkilöstö on jo nyt merkittävästi useammin huolissaan kotihoidon asiakkaan turvallisuudesta kuin potilas- tai asiakasturvallisuudesta muissa hoivamuodoissa. Tämän vuoksi kotihoidon asiakkaiden turvallisuutta tulee kehittää myös lainsäädännön vaatimusten kautta.]

3. Ovatko ns. tavallista palveluasumista koskevat säännökset (21 b §) mielestänne onnistuneita? Jos eivät, miten muuttaisitte niitä?

Ei [Merkittävin ehdotettu muutos nykyiseen sääntelyyn verrattuna olisi se, että ehdotuksessa mainitut palvelut eivät enää olisi kiinteä osa palveluasumisen käsitettä, vaan asuminen ja palvelut järjestettäisiin erikseen. Asumisen turvallisuuden kannalta sekä asuminen että palvelut nivoutuvat kuitenkin sillä tavalla toisiinsa, että näiden erottaminen johtaa vakaviin haasteisiin arvioitaessa sitä, kenellä on kokonaisvastuu asiakkaan turvallisesta asumisesta. Lakiesityksessä käytetään esimerkiksi käsitteitä ”asuntokohteen ylläpitäjä ja palveluasumista järjestävä kunta”. Palveluasumista koskevan pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että asumisympäristön olisi oltava myös esteetön ja turvallinen. Esimerkkeinä mainitaan, että turvallisuutta voisivat varmistaa esimerkiksi lukitusjärjestelmät, kameravalvonta ja vartijapalvelut. Perusteluissa esitetty security-painotteinen näkökulma turvallisuuteen on liian suppea. Turvallisuuden eri osa-alueet on otettava laaja-alaisemmin huomioon. Näyttäisi esimerkiksi siltä, että ikääntyneillä on selvästi suurempi riski kuolla tulipalon kuin henkirikoksen uhrina. Palokuoleman riski on kohonnut nimenomaan kotihoidossa.]

4. Onko tavallista palveluasumista koskeva pykälä tarpeeksi selkeästi muotoiltu? Jos ei, miten sitä voisi muuttaa?

-

5. Ovatko hoiva-asumista koskevat säännökset (21 c §) mielestänne onnistuneita? Jos eivät, miten muuttaisitte niitä?

-

6. Löytyisikö tehostettu palveluasuminen –termin korvaajaksi jokin parempi ehdotus kuin hoiva-asuminen? Mikä?

-

7. Ovatko ehdotetun hoiva-asumispykälän palvelun saantikriteerit tarkoituksenmukaisia ja tarpeeksi selkeitä? Jos eivät, miten muuttaisitte niitä?

Ei [7. Edellä mainitussa SPEKin ja SuPerin yhteistyössä tehdyssä tutkimuksessa (Ojala 2020) on havaittu, että niin kotihoidossa kuin palveluasumisessakin lukitaan asuin- tai potilashuoneiden ovia tai muutoin rajoitetaan henkilöiden liikkumista esimerkiksi karkailun tai potilaiden välisen väkivallan ehkäisemiseksi. Myös Eduskunnan oikeusasiamies on valvonnan yhteydessä havainnut, että ikääntyneiden liikkumista rajoitetaan ja lausunut rajoitustoimenpiteiden kriteereistä. Nyt esitetystä sääntelystä ei ole huomioitu liikkumisen rajoittamista ihmisen välttämättömänä ”palveluna”. Selkeyden vuoksi on aivan välttämätöntä jo tässä yhteydessä säätää, että liikkumisen rajoittaminen ei saa tapahtua minkään muun kuin hoiva-asumisen piirissä. Mikäli ihmisen liikkumista joudutaan rajoittamaan, on hän tulipalo- ja muissa onnettomuustilanteissa täysin muilta henkilöiltä saatavan

avun varassa. Tämä edellyttää, että palvelu on tällöin ympärivuorokautista. Tämä tulisi vähintäänkin vahvasti todeta lakiesityksen perusteluissa.]

8. Ovatko turvapalvelun toteuttamista koskevat säännökset (46 a §) mielestänne onnistuneita? Jos eivät, miten muuttaisitte niitä?

Ei [8. Turvapalvelun tulisi kattaa myös asunnon paloturvallisuuden kannalta välttämättömän avun. Kaikissa tilanteissa sen tulisi esimerkiksi sisältää palovaroittimien toimintakunnosta ja poistumisturvallisuudesta huolehtimisen. Turvapalveluun tulisi myös sisältyä muut paloturvallisuutta tukevat toimenpiteet, kuten liesivahti ja toimintakyvyltään siinä määrin rajoittuneille, että he eivät itsenäisesti kykene poistumaan palotilanteessa, huoneistokohtainen automaattinen sammutuslaitteisto. SPEK on hiljattain tutkinut asuntoihin asennettavien turvallisuuslaitteiden kustannushyötyjä. Yhteiskunnan kannalta kustannustehokasta olisi korkeamman riskin kohteisiin, joissa asuu tavanomaista suurempi määrä ikääntyneitä, muistisairaita, päihdekuntoutujia ja muita toimintakyvyltään rajoittuneita, toteuttaa seuraavat toimenpiteet: Kaikki asunnot varustetaan palovaroittimin, joiden huollosta ja kunnossapidosta vastaa kiinteistön omistaja (tai palveluntarjoaja); kaikki asunnot varustetaan liesivahdein (joiden huollosta ja kunnossapidosta vastaisi kiinteistön omistaja/palveluntarjoaja osana palovaroitinten kunnossapitoa); lisäksi korkean riskin kohteisiin, jotka on tarkoitettu erityisryhmien asumiseen, joissa henkilöllä ei todennäköisesti ole kykyä poistua itsenäisesti palon sattuessa, suositellaan automaattista sammutuslaitteistoa myös kustannus-hyötynäkökulmasta. Ks. Laine Tuomas, Telaranta Kari, Lehto Lauri, Leino Ilpo & Pouta Jari (2021). Vuokratalojen turvallisuuden parantaminen teknisin ratkaisuin. Vaihtoehtojen kustannushyödyt. SPEK Tutkii 24. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö & Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA. https://issuu.com/spek_ry/docs/spek_tutkii_24?fr=sYTYzZDMyNjUxODg Edellä mainitut tekniset ratkaisut - palovaroitinten kunnossapito, liesivahdit ja automaattiset sammutuslaitteistot tulisi mainita asumista tukevinä turvapalveluina. Turvapalvelun käsitteen voisikin harkita laajennettavaksi esimerkiksi suojelupalveluksi.]

9. Pitääkö turva-auttajan olla sote-ammattihenkilö, vai riittääkö että hän on koulutuksensa ja kokemuksen perusteella sopiva, kuten lakiesityksessä ehdotetaan (46 a §)?

-

10. Ovatko kotihoidon henkilöstön riittävyden turvaamista koskevat säännökset (46 b § ja 49 b §) mielestänne onnistuneita? Jos eivät, miten muuttaisitte niitä?

-

11. Ovatko ns. hybridiasumista koskevat säännökset (46 c §) mielestänne onnistuneita? Jos eivät, miten muuttaisitte niitä?

Ei [Pykälän 3 momentissa säädettäisiin asuntokohteen asukkaan siirtymisestä palveluasumisesta tai tavallisesta asumisesta hoiva-asumiseen. Muutos pitäisi ehdotuksen mukaan pyrkiä toteuttamaan niin, ettei asukkaan tarvitse siirtyä toiseen asuntoon saadakseen hoiva-asumisen palveluja. Riippumatta siitä, mihin tilaan palveluita tarjotaan, tulisi huomioida asumisen turvallisuus osana palvelutarpeen arviointia. Tästä lisää myöhemmin tässä lausunnossa.]

Vanhuspalvelulaki

12. Onko mielestänne pitkäaikaisen laitoshoidon lakkauttaminen sosiaalihuollon yksiköissä iäkkäiden osalta onnistunut ratkaisu (14 §, 14 a §, 15 b §)?

Ei [Säännös iäkkäiden pitkäaikaisen ympärivuorokautisen sosiaalihuollon laitoshoidon poistamisesta on ongelmallinen. Sosiaalihuollon asiakkaista merkittävä osa elää jo nyt ”kotona”, vaikka itsenäiseen turvalliseen asumiseen ei henkilöllä olisi edellytyksiä. Asumisellaan henkilö voi vaarantaa paitsi oman, myös saman talon muiden asukkaiden turvallisuuden, esimerkiksi paloturvallisuuden. Aiemmin nostimme esiin, että ikääntyneiden ja muistisairaiden liikkumista rajoitetaan. Nykytilanne on ongelmallinen paitsi palo- ja poistumisturvallisuuden, myös perus- ja ihmisoikeuksien (perustuslaki 7.3 § ja EIS 5 artikla) kannalta. Kun tilanne näyttää kuitenkin siltä, että liikkumista on välttämätöntä eräissä tilanteissa rajoittaa, ja joskus myös muiden potilaiden/asukkaiden suojelemiseksi yksittäiseltä potilaalta/asukkaalta, tulisi harkita, että sosiaalihuollon laitoshoidon jätettiin käsitteenä voimaan niihin kohteisiin, joissa on välttämätöntä käyttää rajoitustoimenpiteitä (joista säädettäisiin tulevalla lailla kiireellisesti).]

13. Onko lakiehdotuksessa esitetty palvelusuunnitelman sisällön täsmentäminen tarpeellista (16 §)?

-

14. Onko lakiehdotuksessa esitetty omatyöntekijän tehtävien täsmentäminen tarpeellista (17 §)?

-

15. Onko lääkehoidon toteuttamista koskeva säännös mielestänne onnistunut (20 §:n 1 mom.)?

-

16. Onko mielestänne kannatettavaa, että seurantayhteenvedet julkaistaisiin toimintayksikkökohtaisina (24 a §)?

-

Koko lakipakettia koskevat kysymykset

17. Mitä haasteita näette säännösten toimeenpanossa? Onko lakiesityksellä riskejä?

Palvelutarpeen arviointia koskevaa säännöstöä tulisi ehdottomasti päivittää siten, että iäkkään henkilön kotona asumisen turvallisuutta arvioitaisiin RAI-mittaristoon pohjautuvalla EVAC-mittarilla. Mikäli palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä havaittaisiin EVAC-mittarin perusteella kohonnut riski siihen, että ikääntynyt henkilö ei kykene itsenäisesti poistumaan tulipalotilanteessa, tämä huomioitaisiin osana ikääntyneen henkilön palvelusuunnitelmaa. Ks. Björkgren Magnus, Borg Frank, Oksanen Tytti & Mäkinen Leila. A classification of fire evacuation ability of home care clients based on the RAI-HC instrument. Journal of Emergency Management. Vol. 18, No. 6, November/December 2020. Sivut 535-540.

18. Millaista tukea toivotte toimeenpanoon?

-

19. Mitä muuta haluaisitte lausua esityksestä?

Teemoissa puhutaan laadusta ja asumisen monimuotoisuudesta. Sen yhteydessä ei kuitenkaan otsikkotasolla mainita turvallisuutta, vaikka turvallisuus on ihmisen perustarve ja perusoikeus.

Tutkimuksessa on todettu, että kotihoidossa olevien ikääntyneiden turvallisuus on useilla mittareilla alemmalla tasolla kuin muissa hoivamuodoissa olevilla keskimäärin (Ojala 2020, aiemmin viitattu SPEK Puheenvuoroja 10). Samoin sekä palo- että poistumisturvallisuuden tiedetään olevan jo lainsäädännöllisesti alemmalla tasolla kotona asuvilla kotihoidon asiakkailla kuin muissa asumismuodoissa asuvilla.

Kun iäkkäiden asumiseen etsitään monimuotoisuutta, turvallisuutta, palo- ja poistumisturvallisuutta ei saa missään tapauksessa unohtaa toimitilojen ja palveluiden vaatimuksissa.

Myös henkilöstön turvallisuusosaaminen tulee nykyistä selkeämmin kirjata suoraan lakiin. Osaamisen tulee olla aiempaa laajempaa, ei pelkästään perinteisen potilasturvallisuuden (lääketurvallisuus, hoitolaitteet ja hoito) osaamista, vaan myös asuinpaikan ja sen ympäristön vaarojen tunnistamisen ja niiden minimoinnin osaamista.

Esityksessä ehdotetaan vanhustalainin informatiiviset säännökset asumisen strategisesta suunnittelusta ja ennakoinnista. Säädos on tervetullut. Lisäksi täsmennettäisiin säännöksiä palvelusuunnitelmasta, päätöksenteosta, kotihoidon henkilöstön riittävydestä, johtamisesta sekä omavalvonnasta. Näiden ohella tulee tarkistaa vaatimukset henkilöstön koulutuksesta ja erityisesti turvallisuuskoulutuksesta ja turvallisuusosaamisesta. Osaaminen on välttämätöntä, koska hajasijoitettujen asiakkaiden asumisen turvallisuus ei voi olla pelkästään heidän oman toimintansa varassa.

Turvapalvelu on käsitteenä harhaanjohtava. Lisäksi turvallisuuden varmistamiseksi tarjottavien palveluiden vastuutoimija pitäisi mahdollisesti olla myös hoivatyön ammattilainen. Lakiesityksessä todetaan, että kotikäynteihin voi kuitenkin sisältyä sellaisiakin tehtäviä, joiden suorittamiseen riittää hoiva-avustajan koulutus. Olisiko kiireelliset kotikäynnit sellainen? Voisi laajemmin pohtia osaamisvaatimuksia näihin kiireellisiin kotikäynteihin liittyen. Voisiko sote-ammattilaisella olla myös turvallisuusalan koulutus – tai päinvastoin? Turvallisuusalan ammattilaisen kolmivuotiseen koulutukseen voitaisiin sisällyttää lähihoitajaopinnot, tai kehittää lisäkoulutus turvallisuuteen liittyen sote-koulutuksen saaneille, esim. lähihoitajille?

Sekä vanhustalainin että sosiaalihuoltolainin mukaisten huoli-ilmoitusten määrä on kasvussa, kuten myös pelastuslaitosten saamien pelastuslainin 42 §:n mukaisten vaarailmoitusten määrä. Vaarailmoitusten taustalla on asumisturvallisuuden vaarantuminen ja merkittävä osa ilmoitukseen johtaneista tilanteista on iäkkäiden henkilöiden asumiseen liittyviä jatkuvia vaaratilanteita. Ilmoituksista merkittävä osa on tilanteita, joissa huolen kohteena olevan henkilön sosiaalipalvelut eivät ole riittävät. Tilannetta selitetään usein itsemääräämisoikeudella: henkilö kieltäytyy palveluista, mutta todellisuudessa valtaosa tarvitsisi ja pystyisi vastaanottamaan voimakkaampaa tukea. Valtaosalle palvelu on vain riittämätön arjen ja asumisen turvallisuuden varmistamiseksi.

Kotona asumisen ihannoinnin sijasta tulee asettaa realistiset arviointikriteerit kotona asumisen turvallisuudesta. Jos henkilöllä ei ole enää valmiuksia kotona asumiseen, vaan kotona asuminen luo

jatkuvan tapaturmariskin, yksinäisyyden ja turvattomuuden tunteen, hänelle tulee järjestää asianmukainen hoivapaikka yhteisöllisemmästä asumismuodosta, jossa myös turvallisuus on otettu tavanomaista kotia paremmin huomioon.

Telaranta Kari
Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK